

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARI
VIII. Dizi – Sayı 13^d

XVI. TÜRK TARİH KONGRESİ

Ankara: 20-24 Eylül 2010

KONGREYE SUNULAN BİLDİRİLER
IV. CİLT I. KISIM

ANKARA
2015

1910 TARİHLİ KESKİN RUM CEMİYETİ VE CİNSİYET VE KAVMİYET ESAS VE UNVANLARIYLA DERNEK KURMA YASAĞI

FETHİ GEDİKLİ *

Giriş

Cumhuriyet devrine kadar memleketimizde kurulan Rum cemiyetleri hakkında henüz bilmediğimiz birçok şey vardır. 1814'te Yunan istiklalini gerçekleştirmek amacıyla Çarlık Rusyasının bir vilayeti olan Odesa'da Ksanthos ve arkadaşlarının kurulan ilk Yunan cemiyeti Filik-i (Etniki) Eteryaya¹ bir yana bırakılırsa, en çok bilineni, 1861'de kurulan Dersaadet Rum Cemiyet-i Edebiyesidir.² 23 Ş 1317 (Hicri) / 27 Aralık 1889 günlü bir belgeden Giresun kasabasında Rum metropolit vekilinin riyaseti altında Fakir İhvan Cemiyeti adıyla Rumların teşkil ettiği ruhsatsız kulübün dağıtıldığından söz edilmesine bakılırsa "İstibdat" devrinde de bazı Rum cemiyetleriyle karşılaşılmaktadır.³ İkinci Meşrutiyetin ardından çeşitli adlarla, Osmanlı toprakları üzerinde Rumların yaşadığı kasaba ve şehirlerde 1908'de kurulan Rum Meşrutiyet Kulüpleri, 1909'da Edirne-Uzunköprü'de kurulan Adelfia adlı bir ihtilâl cemiyeti, Rum Uhuvvet-i İlimperverâne Ağâyî, Rum Uhuvvet-i İlimperverâne İrinî, Rum Maârifperver cemiyetleri⁴ ve benzerleri arasında Keskin Rum Cemiyeti (ve hakkında henüz bilgi bulamadığımız Ankara Rum Cemiyeti) de vardır⁵.

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi gediklifethi@gmail.com

¹ Bu cemiyetin adı kaynaklarda iki türlü geçmektedir. Necla Günay, "Filik-i Eteryaya Cemiyeti", *Gazi Üniversitesi Kültür Eğitim Fakültesi Dergisi*, c. vı, Sayı.1 (2005), s. 273-274'de doğrusunun Filik-i Eteryaya "Eteryaya ton Filikon" (Dostluk Cemiyeti) olduğunu belirtmektedir. Bu dernek hakkında daha geniş bilgi için N. Günay'ın adı geçen makalesine bakınız. Orada kuruluş yeri olarak Odesa'dan evvel aynı yıl Paris'te kurulduğuna dair bir bilgi de vardır.

² Necla Günay, Filik-i Eteryaya'dan önce de Rumların dernek kurma çalışmalarından söz etmektedir: Daha 1787'de Rusya'da Finiks Cemiyeti teşkil edilmişti. Sonra 1796'da Avusturya'da (Viyana'da) Türk idaresine karşı şair Rigas âkim kalan bir cemiyet kurma teşebbüsünde bulunmuştu. Ardından 1800'lerin başında Athena, Filik-i Eteryaya Cemiyetinin kurulmasından bir yıl önce ise Fransa'da (Paris'te) Hotel Grec Cemiyeti kurulmuştu. Necla Günay, agm, s. 267.

³ Bk. BOA, DH.TMIK.M, Dosya No. 79, Gömlek No. 39. Bu tebliğin hazırlanmasında yardımını gördüğüm İÜ Hukuk Fakültesi Hukuk Tarihi Ar. Göv. Ali Adem Yörük'e de teşekkür borçluyum.

⁴ www.ansiklopedim.com/detay/2035/Cemiyet.htm 2.4.2011 günü girildi.

⁵ Diğer benzer Rum cemiyetleri arasında örnek kabilinden Rum Muhâcirin Cemiyeti, Rum Cemiyet-i

Yunan isyanından sonra Yunanistan'ın bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkması Anadolu Rumlarını da uyandırmaya başlamış ve gitgide Yunan/Grek'ten çok daha geniş bir kapsama alanına sahip olan ve etnik bir anlam taşımaksızın Ortodoks olan bütün halkları tanımlayan *Rumluktan*, belli etnik halkı tanımlayan *Yunanlığa* doğru bir evrim geçirmeye başlamışlardır. Burada Rum ve Grek/Yunan kavramlarının farklı bir gerçeğe tekabül ettiğini özellikle belirtmek gerekir. Keskin'deki bu kıpırdanışı da bu bağlamda değerlendirmek yanlış olmaz.

1910'lerden başlayarak Kurtuluş Savaşı yıllarına kadar Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi Türkçe konuşan Ortodoksların tebaası oldukları Osmanlı Devletine karşı tavırları ikircikli olmuştur. Bunların bir bölümü yoğun dil ve kültür propagandasının bir sonucu olarak Yunanistan'a, önemli bir bölümü de Kurtuluş Savaşına destek vermiş veya çekimser kalmıştır. Papa Eftim adını alan Keskin Rum Metropolit Vekili Pavlos Karahisaridis 1918 yılında Yunanistan'dan yana tavır koyan ve Osmanlı Devletini artık tanımayacağını açıklayan İstanbul Rum Ortodoks Patrikliğine karşı, Türkçe konuşan Anadolu Ortodokslarının Rum değil Türk olduklarını söylemiş ve Kurtuluş Savaşını yürüten Mustafa Kemal ve arkadaşlarına yardımcı olmuştur⁶.

Bildirimizde İkinci Meşrutiyetin getirdiği hürriyet ortamında yürürlüğe giren Osmanlı "Cemiyetler Kanunu"nun *siyaset yasağı getiren 4. maddesinin uygulamada ilgililerce* nasıl yorumlandığını, o devirde Kırşehir'e, *bugün Kırıkkale*'ye bağlı bir ilçe olan ve vaktiyle Denek Madeni⁷, bazen de sadece Maden olarak anılan Keskin'de, 15 Nisan

Ticariyesi, Asya-i Sügra Cemiyeti, Merzifon Amerikan Kolejindeki Rum öğrencilerce teşkil edilen Müdafaa-i Meşrua ve Pontus Cemiyeti ve başka yerlerde kurulmuş diğer birçok Pontus cemiyetleri ve Rum İttihad-ı Millî Cemiyeti de sayılabilir. Bkz. İbrahim Erdal, "Türk Basımına Göre; Patrikhane Konusu ve Patrik Araboğlu'nun İhracı Meselesi", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı. 33-34, Mayıs-Kasım 2004, s. 35-37.

⁶ Karamanlılar veya daha umumi olarak Ortodoks Türkler hakkında geniş bilgi için şunlara bakılabilir: Yusuf Gedikli, "Ortodoks Türkler: Gagauzlar ve Pontus İsmi Verilen Türkler", *Yeni Şafak Gazetesi*, 29 Şubat ve 1 Mart 1996 sayıları. Ayrıca *Pontus Meselesi*, haz. Yusuf Gedikli, Bilge Karınca Yayınları, 1. b., İstanbul 2002, 534 s. Bu eserin 2. ve 3. baskıları İz Yayıncılık tarafından (İstanbul, 2008 ve 2009) yapılmıştır. Ayrıca Ersoy Soydan'ın 2.2.2008 tarihli yazısı: <http://www.birgun.net//bolum-56-haber-58175.html>. 12.4.2011 günü girildi. Bu yazıda Türkçe konuşan Ortodoksların kökenleri, yaşadıkları yerler, vs. hakkında oldukça iyi derlenmiş bilgiler vardır.

⁷ Denek Madeni hakkında V. Kovenko şu malumatı verir: "Bu maden, 1905-1911 senelerinde, Laurium (Athènes) şirketi sâbık genel direktörü ve Balya Karaaydın (Türkiye) şirketi idarecisi Baron de Câtelin tarafından organize edilen bir Fransız (*Philippson'a göre 1911 de Denek madeni 371 t. galen vermiştir.*) şirketi tarafından işletilmiştir. Denek'teki bu şirketin faaliyeti uzun sürmedi: Kâfi miktarda rezervi bulunmadığından işler terk edildi. Ankara-Sivas demiryolunun inşasından sonra, bu maden demiryoluna 20 km. bir mesafede bulunuyordu. M.T.A. Enstitüsü, 75 m. derinliğindeki çökmüş kuyuları tekrar açarak arama ameliyelerini ele aldı. Bu ameliyeler, Fransız şirketi tarafından yapılan etüdü teyid etti. M.T.A. Enstitüsü aramalarının müsbet neticesi olarak, 400 g/t gümüş cevheri ihtiva eden vasatı % 31 kurşunlu 2200 t. cevher istihraç edildi." Bkz. V. Kovenko, "Kuzey Anadolu Bölgesinin Bazı Kurşun, Çinko ve Antimuan Madenleri (Denek, Akdağ, Zara, Turhal)", www.mta.gov.tr/mta_wcb/kutuphane/mtad_24.03.2011'de girildi.

Seyyah [Selahettin] Kandemir, *Türkiye Seyahatnamesi No.1 Ankara Vilayeti*, Başvekalet Müdevvenat Matbaası, Ankara 1932, s. 271'de "Harb-i Umumiden evvel bunu Belçikalılar işletiyorlardı." demektedir.

1326 / 28 Nisan 1910'da kurulan Rum Anamorfosis Cemiyetini ve nizamnamesini (tüzüğünü) merkeze alarak irdeleyeceğiz⁸.

Başbakanlık Osmanlı Arşivinde yapılacak bir tarama sonucunda II. Meşrutiyetten sonra Osmanlı Devleti tebaası Rumların birçok dernekler kurup kültürel ve sosyal faaliyete giriştiği ve bunların bir kısmının idari makamlarca takip konusu yapıldığına ileride kısaca değinilecektir. Keskin Rum Cemiyeti bunların ilk örneklerinden biri olmuştur.

I. Osmanlı Cemiyetler Kanunu Hükümleri

Osmanlı Devletinde “Cemiyetler Kanunu” İkinci Meşrutiyetin ardından ve onun havasıyla birlikte hazırlanıp yürürlüğe girmiştir. Birçok konuda gördüğümüz gibi, burada da, hukuki mevzuat sonradan gelmiştir; oysa daha XIX. asrın ikinci yarısından itibaren Avrupa'daki örneklerinin tesiriyle Osmanlı ülkesinde de cemiyetlerin kurulmaya başlandığını görüyoruz. Meselâ, bizim burada ele aldığımız Keskin Rum Cemiyetinin de muhtemelen kendisini örnek aldığı “Dersaadet Rum Cemiyet-i Edebiyesi”, tâ 1861 yılında kurulmuş ve 1912'ye kadar faaliyetini sürdürmüştü⁹.

Son zamanlarda Osmanlı Devletinde, “cemiyet” kelimesinin taşıdığı anlamın evrilmesi ve “cemiyetler hukuku”nun gelişmesi hakkında bazı çalışmalar¹⁰ yapıldığı için burada biz bu husus üzerinde ayrıca durmayacağız. Biraz evvel değindiğimiz üzere, bir yandan, *Cemiyetler Kanununun ilgili maddesinin uygulamada yetkililer ve bilhassa Şura-yı Devlet tarafından* nasıl yorumlandığına temas etmek; öbür yandan, bizim Şura-yı Devlet¹¹ çalışmamıza dek herhangi bir şekilde bilim âlemine malum olmayan Denek Anamorfosis namındaki *Sillogos* / Cemiyet konusunda da bilgi vermek ve Cemiyetin nizamnamesini neşretmek istiyoruz.

Meselenin daha iyi anlaşılabilmesi için burada Osmanlı Cemiyetler Kanunundan biraz bahsetmek uygun olacaktır. Bugün kabulü üzerinden bir asırdan biraz fazla bir müddet geçmiş olan anılan Kanun, 29 Receb 1327 / 16 Ağustos 1909¹² tarihlidir (metni için bk. *Düstur* II/1, s. 604-608) ve İkinci Meşrutiyetin ilanından bir müddet sonra çıkarılmıştır. İki fasılda 19 maddeden ibarettir.

⁸ İttihatçılar ve Rum toplumu arasındaki münasebetler, itihad-ı anasır ve Osmanlılık ideolojisine Rumların verdiği tepkiler ve Yunanistan'ın Anadolu Rumlarını Helenleştirme faaliyetlerine ilişkin bkz. Hasan Taner Kerimoğlu, İttihat-Terakki ve Rumlar 1908-1914 (I. Baskı), Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, İstanbul, 2009, 539 sayfa.

⁹ Haris Eksertzoğlu, *Osmanlı'da Cemiyetler ve Rum Cemaati Dersaadet Rum Cemiyet-i Edebiyesi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2004, çev. Foti Benlisoy ve Stefo Benlisoy.

¹⁰ Örnek olarak bkz. Mehmet Okur, “Tanzimattan II. Meşrutiyete Cemiyetler: İlegal Yapıdan Legal Yapıya Geçiş”, *Doğu-Batı*, Yıl 11, Sayı 46, Ağu, Eyl, Ekim 2008, s. 117-131.

¹¹ Fethi Gedikli, *Şura-yı Devlet, belgeler, biyografik bilgiler ve örnek kararlarıyla*, Öncü Kitap, Ankara 2008, s. 104-109.

¹² *Düstur*'daki 3 Ağustos 1325 tarihi aradaki 13 günlük fark sebebiyle 16 Ağustos 1909'a denk gelmektedir. *Takvim-i Vekayi* ile neşr ve ilanı 7 Şaban 1327 ve 10 Ağustos 1325 [23 Ağustos 1909], nu. 310.

Kanunun 2. maddesine göre cemiyet teşkili evvelceden ruhsat alınmasına tabi değildir, ancak tesisini müteakip 6. maddeye uygun olarak her halde hükumete haber verilmesi lazımdır. 3. maddeye göre kanun hükümlerine ve umumi adaba aykırı bir gayrimeşru esas veya memleket asayışı ve devlet mülkünün bütünlüğünü ihlal ve hükümetin mevcut şeklini tağyir ve muhtelif Osmanlı unsurlarını siyaseten ayırma maksadına müstenit olmak üzere cemiyetler kurulması caiz değildir. 4. maddede ise “kavmiyet ve cinsiyet esas ve unvanlarıyla siyasi cemiyetler teşkili memnudur.” diye kanun koyucu esasen 3. maddede koyduğu “ve anasır-ı muhtelif-i Osmaniye siyaseten tefrik maksadına müstenit (muhtelif Osmanlı unsurlarını (Rum, Ermeni, Yahudi, vs.yi) siyasi olarak ayırma maksadına dayalı” cemiyet kurma yasağını yeterli bulmamış olacak ki, hemen ardından *bu* maddede de bir kere daha onu vurgulama ihtiyacını hissetmiştir. Bu durum, Osmanlı kanun koyucusunun bu husus üzerinde ne kadar hassas olduğuna bir göstere olarak yorumlanabilir.

Kanunun 6. maddesine göre gizli cemiyetler teşkili kesinlikle yasaktır. Binaenaleyh, bir cemiyet tesis edilir edilmez, eğer merkez idaresi Dersaadet’te (İstanbul) ise, Dahiliye Nezaretine ve taşrada ise mahallin en büyük mülkiye memuruna cemiyetin unvan ve maksadını, idare merkezini ve idare işleriyle mükellef olacakların isim, sıfat ve ikametgahlarını bildiren cemiyetin müessisleri tarafından mühürlenmiş ve imzalanmış bir beyanname ita olunacak ve buna mukabil kendilerine yetkili kimsece bir ilmühaber verilecektir. İşbu beyannameye cemiyetin “nizamname-i esasi”si yani tüzüğünden iki nüshası cemiyetin resmi mühüriyle onaylanmış olarak eklenecektir.

İlmühaber alınmasından sonra keyfiyet kurucularınca ilan olunacaktır. Cemiyetler gerek nizamname-i esasi ve gerek idare heyeti ve ikametgahlarınca icra eyledikleri tadilat ve tebeddülâtı derhal hükumete bildirmeğe mecburdurlar. İşbu tadilat ve tebeddülâtın üçüncü kişilere (şahs-ı sâlise) karşı hükmü ancak hükumete haber verilmesi gününden başlayarak muteber olur. Yapılmış tadilat ve tebeddülât özel bir deftere kaydolunacak ve anılan defter adli ve mülki makamlarca her ne zaman talep edilirse ibraz kılınacaktır.

II. Keskin Rum Cemiyeti

Keskin’de söz konusu cemiyetin kurulduğu sıralarda nüfus yapısı Müslümanlar, Rumlar ve Ermenilerden oluşuyordu. Keskin Rum metropolit vekilinin payitahta çektiği bir telgrafta Rum nüfusun Ermenilerden fazla olduğu ileri sürülmüştü. Dosyadaki ilmühaber verilmesini isteyen belgedeki bilgilerden 1910’da Keskin’de birden çok Rum mektebinin (aşağıda IV. bölüme bkz.) yanı sıra Ziraat Bankası şubesinin de olduğu ve ayrıca önemlice bir tüccar, esnaf ve ziraat sahibinin bulunduğu da anlaşılıyor¹³.

¹³ Seyyah [Selahettin] Kandemir, *Türkiye Seyahatnamesi No.1 Ankara Vilayeti*, s. 268-272’de Keskin’in 1930 yılındaki nüfusu, yaşayışı, iktisadi ve eğitim hayatı hakkında önemli bilgiler veriyor. Orada Keskin nüfusunun elli bine yaklaştığı, ayrıca kasaba içinde 120 Ermeninin yaşadığı kayıtlıdır. Bu bilgiler, Rum derneğinin kurulduğu yirmi yıl evvelki durum hakkında zihnimizde bazı tasavvurlar uyandırabilir.

Keskin'de 1900'lerin başından beri dinî cemaatler arasında gitgide artan bir kıpırdanışın olduğu düşünülebilir. Bu kıpırdanışta Denek madenini işleten Fransız şirketiyle birlikte gelen "ecnebler" in de bir ölçüde tesiri olabileceği akla gelmiyor değil! Maden işletmesinin toplumsal hayatta meydana getirdiği değişim ve hareketin de derneğin kurulmasında dolaylı rolünden bahsedilebilir. Fakat bu dış tesirlerin yanı sıra içte devleti temsil edenlerin yol açtığı cemaatleri inciten bazı nezaketsizliklerin de varlığı seziliyor. Mesela 1908'de Hz. İsa hakkında bazı uygunsuz sözler sarf ettiğinden Keskin belediye tabibinin görevini sürdürmesi, Rum ve Ermeni cemaatinin itirazı üzerine, imkânsız hale gelmişti. Yukarıda değinildiği üzere, bu kıpırdanışta, Yunanistan'ın bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkması ve Fener Patrikhanesi ile birlikte Osmanlı tebaası Rumlar üzerinde sürdürdüğü propagandanın tesiri de hesaba katılmalıdır. Nitekim 1914'de Keskin'de Rum cemaatini idare edenlerin Yunanlıkla meşgul olup olmadıkları idarece anlaşılacak istenmişti. Savaşların yol açtığı Balkanlar ve Kafkaslardan kaynaklanan büyük göçlerin doğurduğu kaynaşmaların Anadolu'daki gayrimüslim ahaliyi ve bu arada Rum nüfusu etkilediği de gözlemlenmektedir. 1917 ve 1918'de etraftan göçen veya göçürülen Rumlardan bir bölümünün Keskin'e yerleştirileceğine dair kayıtlarla karşılaşmaktadır. Zikredilen bütün bu sebeplerin, ahali arasında sosyal, kültürel ve siyasi faaliyetlerin artmasına yol açtığı düşünülebilir¹⁴.

Yukarıda anılan olayların bir kısmının Keskin'de bir Rum cemiyeti kurulmasından sonraya tesadüf ettiği bellidir. Bununla birlikte, sonraki gelişmeler, öncekiler için de belli ölçüde bize bir fikir verebilir. Öyle görülüyor ki, 1910'da Keskin'de bir dernek kurmak için uygun bir ortam meydana gelmişti. Nitekim buna teşebbüs edilmiş ve Cemiyetler Kanununun 6. maddesine göre, taşrada kurulmak istendiğinden mahallin en büyük mülkiye memuruna cemiyetin adı, maksadı, idare merkezi, idare işleriyle yükümlü olacakların isim, sıfat ve ikametgâhlarını bildiren cemiyetin kurucularınca

¹⁴ Burada sözünü ettiğimiz olaylar sırasıyla BOA'ndeki şu belgelerden takip edilebilir:

^a. 04/Ra/1322 (Hicri)/19 Mayıs 1904, Dosya no. 53, Gömlek no. 32, DH.TMIK.S. Keskin Rum Metropolit Vekilinin Keskin'de Rumların Ermenilerden fazla olduğu halde livaya idare muhakeme azalığına Ermenilerin seçildiğinden bahis ve adalet talebini havi telgrafının tetkiki.

^b. 29/Za/1326 (Hicri)/23 Aralık 1908, Dosya no. 2690, Gömlek no. 3, DH.MKT. Hz. İsa Aleyhisselam hakkında bazı sözler sarf ettiğinden bahisle Rum, Ermeni ve Protestan reis-i ruhanileri tarafından tardı istenilen Keskin Belediye Tabibi Atuf Efendi'nin memuriyetinin devamının mümkün olmayacağından yerine münasip birinin getirilmesinin Umur-ı Tıbbiye-i Mülkiye Nezaret'i'nden istendiği.

^c. 17/N /1332 (Hicri)/9 Ağustos 1914, Dosya no. 1, Gömlek no. 16, DH.EUM.3.Şb, Keskin kazasında Rum cemaatini idare edenlerin, Yunanlıkla meşgul olup olmadıkları hakkında yapılan tahkikatta bir şey anlaşılmadığı.

¹⁵/Ey/1333/15 Eylül 1917 Dosya no, 565, Gömlek no. 80, DH.ŞFR. Tokad ve Zile cihetlerindeki Rum mültecilerin Yozgad'a geldiği, bu kabil sevkıyata mahal verilmemesi ve Yozgad'a gelen 400 nüfusun Çankırı, Kırşehir ve Keskin'e tevzi edileceği (Ankara).

^d. 14/Ma/1334/14 Mayıs 1918, Dosya no. 579, Gömlek no. 168 DH.ŞFR. Bafra'dan tehirci edilerek Çorum'a vürud eden Rumlar'dan Çankırı, Keskin ve Kalecik'e gönderilenlerin miktarına dair. Ankara Valiliğinin telgrafı. (Ankara).

^e. 02/Ha/1335/2 Haziran 1919, Dosya no. 624, Gömlek no. 32 DH.ŞFR. Keskin'de mütemekkin Rumlardan, müracaat eden otuz altı haneye seyahat varakası istihaliyle ailece ve otuz nüfusun da seyahat varakası almaksızın İzmir ve Dersaadet'e gittikleri. (Ankara)

mühürlenmiş ve imzalanmış beyanname verilmişti. Mukabilinde ise görevlilerce, cemiyet yetkilisine bir ilmühaber verilecekti.

Keskin Rum Cemiyetinin nizamname-i esasisi 14 Mart 1910'da hazırlanmış ve cemiyet 1910 yılının Nisan ayının 15'inde idareye başvuruda bulunmuştur. Bu arada Keskin Kaymakamlığı, ilmühaber talebinde¹⁵ bulunan cemiyetin maksadının Rum lisanının tamimi olup cemiyete ait mührün oyulma biçiminin (suret-i hakki) şayan-ı tedkik görüldüğü beyanıyla iktizasının şifre-telgrafname ile ve en süratli şekilde bildirilmesi için Kırşehir (Kırşehir) Mutasarrıflığına müracaat etmişti. Mutasarrıflık da durumu 28 Nisan 326 / 11 Mayıs 1910 tarih ve 115 sayılı yazıyla Ankara valiliğine iletmişti. Bu yazılarda cemiyetin nizamnamesiyle ruhsat ilmühaberi itasına havi istidanamesi suretleri leffen takdim ve irsal kılınmış ve bunların incelenerek gereğinin “musâraaten emr ü işar buyurulması” arz edilmişti. Cemiyetin gayesi Rum dilinin yayılması (tamimi) idi; cemiyetin incelenmeye değer bulunan mühründe ise “Elenikos Sillogos” ifadesi vardı. Bu ifade Yunanlığa aidiyet hissi uyandırıyordu.

Bunun üzerine 11 Mayıs 1326/ 24 Mayıs 1910 tarih ve 220 sayılı yazıyla Ankara Valiliğinden Kırşehir mutasarrıflığına giden yazıda evrakın incelendiği bildirilerek Ankara'da da aynı maksatla benzer bir cemiyet kurulduğu, bu cemiyetin bulunduğu “talimatname”nin tashih edilerek kabul ile Cemiyetler Kanunu gereğince ruhsat verildiği, oraca da Cemiyetler Kanunu hükümlerine göre benzer tashihin edilerek gereğinin yapılması bildirilmişti. Ancak vilayetin bu yazısından ve dosyadaki vesikalardan Ankara'daki cemiyetin “talimatname”sinin neresinde düzeltme yapıldığı anlaşılammamaktadır; ancak “ve tashihat-ı vakiayı havi iki kıta varaka oraca da tatbik edilmek üzere” denilmesinden iki hususta Ankara'daki cemiyetin “talimatname”sinde (herhalde bu ibare cemiyetin *nizamname-i esasisi* yerinde kullanılmıştır.) tashihe gidildiği istidlal edilebiliyor.

Dolayısıyla bu durumda, Denek Madeni mülki amirliğince cemiyet ilgililerine ilmühaber verilmediği anlaşılmaktadır. Her ne kadar Cemiyetler Kanununa göre, cemiyetler önceden izin alınmadan kurulurlar ise de Kanunun getirdiği bazı yasaklamalara da tabi idi. Yukarıda 3., 4. ve 6. maddede yer verilen bu yasakların kendilerine tevdi edilen evrakta mevcut olmadığına, kendilerine beyannamenin verilmesi anında taşrada ise mahallin en büyük mülki görevlisi mi, hükümet merkezinde ise İçişleri Bakanlığı (Dahiliye Nezareti) memurları mı karar verecekti? Kanaatime göre, bu denetleme en büyük mülki memurun veya Dahiliye Nezareti memurlarının yetkisinde değildir. Onlar kendilerine 6. maddenin öngördüğü şartları taşıyan bir beyanname takdim edildiği takdirde onu kabul ve karşılığında “ilmühaber” vermek zorunda idiler. Memurlar, beyannamesi verilen derneği kanuna aykırı buluyorlar ise, o zaman kapatılması için gerekli mercilere başvuruda bulunabilirler. Tabii, memurların

¹⁵ Cemiyet kurucuları Keskin Kaymakamlığına sundukları dilekçede mukaddes emellerinin husulünden “ve geçen sene Meclis-i Mebusan tarafından tasdik edilen Cemiyetler Kanununun altıncı maddesi ahkamına tevfikân müsaade-i celilelerinin istihsalini natık Anamorfosis cemiyetimize bir ilmühaber ita buyurulmasını istida ve istirham cyleriz”, demişlerdi.

buna rağmen, Kanunun yasakladığı unsurların varlığını ileri sürerek beyannameyi kabul etmemeleri de mümkündür. Bu durumda, cemiyet kurucuları memurların bu tavrını şikayet veya dava konusu yapabilirlerdi.

Gerçekten, Kırşehir mutasarrıflığından vilayet makamına yazılan 23 Mayıs 326 / 5 Haziran 1910 tarih ve 164 numaralı yazının suretine göre Keskin kazası merkezinde Rum cemaati tarafından teşkiline teşebbüs olunan Anamorfosis namındaki “Sillogos” cemiyeti hakkında cevaben gelen 11 Mayıs 326 / 24 Mayıs 1910 tarih ve 211 numaralı vilayet yazısı ile melfufu, mezkur kaza kaymakamlığına gereği yapılmak üzere tebliğ edilmişti. Bu kere cevaben alınan yazıda, Ankara’daki benzeriyle Keskin’de kurulmak istenen derneğin tüzükleri arasında bazı farkların olduğu, ayrıca ikincinin mühründeki “Elenikos” ifadesinin itiraza sebep olduğu görülmektedir. Burada Keskin Kaymakamlığının tavrının vilayete göre daha sert olduğunun tebarüz ettiğine de dikkat çekilmelidir. Belki de yerel şartlara daha iyi vakıf bulunması münasebetiyle kaza yetkilileri daha titiz hareket ediyorlardı.

Bu esnada Keskin metropolit vekili ve arkadaşları tarafından Yozgat (vasita merkezi) kanalıyla 2 Eylül 326 / 15 Eylül 1910 tarih ve 1138 numara ile Keskin mustantuki Naci Efendi’yi çok ağır sözlerle itham eden bir telgrafın Dahiliye Nezaretine çekildiği dosyadaki belgeler arasındadır¹⁶.

Dahiliye Nezareti, 5 Eylül 326 tarihli yazısıyla meselenin tahkikini Ankara vilayetinden istemişti. Vilayetin sorması üzerine Keskin Müddeiumumi Muavinliğinin Kırşehri Müddeiumumi Muavinliğine 30 Eylül 326 / 13 Ekim 1910 tarihli cevabında teşebbüsçüleri, gizli cemiyet kurmak, mevcut hükümet şeklini değiştirmeye teşvik, Osmanlı anasırından Rum ahalinin bir kısmını ayırmak ve bu suretle Osmanlı ülkesinin bütünlüğünü ihlale teşebbüs eylemek fiilleriyle suçlamasıyla haklarında yürütülmekte olan soruşturma esnasında cemiyetin ictima mahallinin araştırılmasına, ceza usulüne uygun olarak mustantıklıkça karar verilmiş, cemiyet azasından biri, muvazzaf müvezzii

¹⁶ Önemini göz önüne alarak bu telgrafın tam metnini buraya dercediyoruz: “Rumeli kazalarında ahlaksızlığı yüzünden iki üç ay ancak istihdam olunarak kazadan kazaya nakledilmiş ve nihayet Bursa vilayetinin Dinar kasabasına gönderilmiş oradaki mugayir-i kanun hal ve hareketi tahkikatla sabit olunca Ankara’ya firaren gelmiş ve jandarmaca ahval ve memuriyet-i maziyesi evrakı tedkik edilmeksizin Keskin kazası mustantıklığına tayin edilmiş olduğu mervi Naci Efendi kazamıza gelmeli beri anasır-ı muhtelif meyânında fesad ilka etmek, çokları hakkında mugayir-i kanun tevkif ve tahliye ile ihzar etmek ve bütün kaza halkının malumu olan müfteriyat ve ahlak-ı kanun-şikenânesini vasita itihaz ile halkı dilgîr etmek, sebük-mağzânı teşvik, namuslu adamlar hakkında iftira ve ihbarname tanzim ile ehl-i namusun haysiyetini paymal etmek gibi harekât-i nâ-becâsî müsbet iken hakkında hük-m-i kanun icra edilmemiştir. Binaenaleyh bir müddetten beri Rum cemaati güya devlet ve millet aleyhindedir gibi lisanlar ile ahali-i İslamiyeyi Rumlar aleyhinde hiddetlendirerek beynelahali nifak ve şikak etmesini mucib elfaz istimal etmekte iken bundan iki gün evvelden hiçbir ferd bulunmadığı halde kilisemizin kapısını açıp dolabı kırarak derununda bulunan emval [ve] evrakı bi’l-ahz gütmiştir. Enva-ı mezalimi ve bu husustaki mugayir-i kanun ve hilaf-ı Meşrutiyet ahval ve ahlakı alâ? olduğundan ve şimdiye kadar hakkında resmen yazılan şikâyetlerle ahvali anlaşılmamış ise de âdil bir muhakkik marifetiyle tahkikat icra ettirilerek hük-m-i kanunun icrasını istirham eyleriz. Ferman. Keskin Denek Madeni vekil-i metropolidi Papa Panayot, İstanbulluoğlu Zeki, Taşcidis, Tosunidis, Sariaşlanidis, Camoğlu Avram, Obalıdis(?)”

ve daha başka kimseler huzuruyla ictimagah (toplanma yeri, dernek merkezi) aranarak zuhur eden cemiyet nizamnamesi, müfredat defteri, bilet ve sair evrak alınarak durumu gösterir bir tutanak hazırlandığı bildirilmişti. Bu uygulamanın tamamen kanuna ve usule uygun gerçekleştirildiği de yazıda vurgulanmıştı. Metropolit vekilinin suçlamasına karşı kiliseye¹⁷ girilmediği, cemiyetin ictimagahı yakınında kilise ve cami gibi ibadethane de bulunmadığı kesin bir dille belirtilmişti¹⁸.

Dikkat edilirse Keskin kazası yetkilileri cemiyetin, Cemiyetler Kanunu'nun 3. maddesindeki yasağı ihlal ettiğine kani idiler.

Keskin Müddeiumumi Muavinliğinin zikredilen yazısına Kırşehir Müddeiumumi Muavinliği 28 Teşrinisani 326 / 11 Aralık 1910 tarihinde şu derkenarı düşüp Ankara İstinaf Savcılığına göndermişti: “Keskin Müddeiumumi Muavinliğinin bâlâdaki derkenar-ı cevabısıyla iade kılınan işbu tahrirat-ı aliyelerinin Keskin’de teşekkül eden Rum cemiyet-i hafiyesi hakkında icra kılınan ve Yozgat heyet-i aliye-i itthamiyesine bera-yı takdim Keskin’den livaya gönderilen tahkikat evrakı meyanına sehven vaz olunduğu bu kere bittedkik anlaşılmağa ifa-yı muktezasına inayet buyurulmak üzere leffen takdim kılınmış ve bu babda sebk eden emr ü işar-ı alilerine cevaben keyfiyet ve cereyan-ı hal ve hareket fi 12 Teşrinievvel 326 / 25 Ekim 1910 tarih ve 470 numaralı ariza-i çakeranemle de makam-ı alilerine arz kılınmış olduğu maruzatıyla Ankara İstinaf Müddeiumumiliği canib-i alisine takdim olunur.”

Ele aldığımız hadisede Ankara valisinin yazısından sorunun liva (mutasarrıflık) yetkililerinin görüşü de alınarak Meclis-i İdare-i Vilayet’e havale edildiği anlaşılmaktadır. Fakat daha Meclis-i İdare-i Vilayet kararını oluşturmadan, Keskin kazası adli heyetince “mezkur cemiyetin makasıd-ı muzırına üzerine müesses bir cemiyet-i hafiyeye olduğu” iddiasıyla üyelerinin tutuklandığı ve sorgulandığı 2 Teşrinievvel 326 / 15 Ekim 1910 tarihli telgraf yazısıyla Dahiliye Nezaretine arz edilmiş idi.

¹⁷ 19. yüzyılın ikinci yarısında yapılmış olan Keskin Ortodoks kilisesi hakkında şu bilgiyi kaydetmeyi yararlı gördük: “Karıştıran mevkiindedir. Geç dönem Ortodoks kiliselerindedir. Kilise, 4 sütunlu, kapalı Yunan haçı planında yapılmıştır. Bugün yapının örtü sistemi çökmüş, doğu duvarı tamamen, diğer duvarları ise kısmen yıkılmıştır. Kilise, Keskin merkezinde yaşamış olan Ermeni ve Rumların ibadetlerini yaptıkları Ortodoks kilisesi olarak bilinmektedir. Kilisenin bulunduğu mevki, kilise ile birlikte doğal sit özelliği göstermektedir. Tüm bu alanlar 2863 ve 3386 sayılı yasalar gereğince tescil altına alınmıştır.” bkz. <http://www.tmo.gov.tr/Upload/Images/SubeHarita/Kultur/kirikkaleskeskin.pdf>

¹⁸ “Cemiyetler Kanuna muhalif olarak *Elenikos* (Yunan yahut Yunan’a mahsus) *Anamorfosis* yani *yeni terbiye* nam Rum gizli cemiyeti teşkil etmek ve şekl-i hazır-ı hükümeti tebdile teşvik ve anasır-ı Osmaniyeden Rum ahalinin bir kısmını tefrik eylemek ve bu suretle temamiyet-i mülkiye-i Osmaniyeyi ihlale teşebbüs eylemek fiilleriyle maznun aleyh olanları haklarında icra kılınmakta olan tahkikat-ı istintakiyye esnasında mezkur cemiyetin mahall-i ictima anlaşılmağa hakikatin tezahürü için vaki olan talep ve iddiaya ve Usul-i Cezaiyyeye tevfiakan cemiyetin mahall-i ictimanın taharrisine mustantırıklıkça karar verilmiş ve cemiyet azasından birisiyle cemiyetin muvazzaf müvezii ve daha sair kesan huzuruyla ictimagah taharri edilecek zuhur eden cemiyet nizamnamesi ve müfredat defteri ve bilet ve sair evrak alınarak keyfiyeti musavvir zabıt varakası tanzim edilmiş ve cereyan eden tahkikat ve muamelat ve taharriyat kanun ve usule muvafık bulunmuş ve binaenaleyh kiliseye zinhar girilmemiş olduktan başka cemiyetin ictimagahı yakınında kilise ve cami gibi mabedhane dahi bulunmamış ve hakikat-ı hal bundan ibaret bulunmuş olduğunun arz ve beyanıyla Kırşehir Müddeiumumi Muavinliği canib-i alisine takdim kıldı.”

Rum cemaati tarafından Keskin’de teşkil edilen cemiyet hakkında Dahiliye Nezaretine Ankara valisi Ali Münif (Yeğenağa)¹⁹ imzasıyla sunulan yazıda olay kısaca şu şekilde hikaye edilmişti: Keskin’dekiyle aynı tarzda gene Rumlar tarafından Ankara’da da başka bir dernek kurulduğu ve onun beyannamesinin kabul edilerek kurucularına ilmühaber verildiği belirtildikten sonra vali düştüğü tereddüt halini ifade ederek “[Y]alnız Rum cemaatine mahsus ve maksatlarının da *esasen Türkçe tekellüm eden ve bir dereceye kadar Türkleşmiş olan* bu havali Rumları arasında Rum lisanının neşri ü tamimiyle Rumluk fikrinin telkininden ibaret bulunması ve gerçi Cemiyetler Kanununun 4. maddesinde cinsiyet ve kavmiyet esas ve unvanlarıyla cemiyetler teşkili memnu olduğu musarrah ise de lisan-ı millinin neşri ü tamimi suretiyle rabıta-i kavmiyet ve milliyetin tahkimi bir maksad-ı siyasi addolunup olamayacağı tefsire muhtaç görülmesi cihetiyle” yapılacak işlemde tereddüt edildiğinden, halen ve gelecekte bir gûna yanlışlığa mahal kalmamak üzere anılan maddedeki *siyasi* kelimesinin Şura-yı Devletçe tefsiriyle beraber Ankara ve Keskin’deki iki cemiyet hakkında olunacak muamelenin apaçık tayinini istiyordu.

Bu yazının zahirındaki Dahiliye Nezareti Hukuk Müşavirliğinin görüşü ise “Osmanlılığı teşkil eden anasının lisan-ı millilerini muhafaza ve neşri ü tamim hukuk-ı esasiyelerinden olmakla Kırşehirli sancağına merbut Keskin kazası merkezinde Rum lisanının intişarı ve Rum ahalinin tenvir-i efkârı ve maarife hahişlerinin teşvik ve tezyidi makasıdı ile teessüs eden cemiyetin makasıdı teşekküliyesine nazaran Cemiyetler Kanununun 4. maddesindeki cemiyât-ı memnuaya dahil olamayacağıının cevaben Ankara vilayetine emri ü işarı arz olunur. 19 Teşrinievvel 326 / 1 Kasım 1910” diye formülleştirilmişti.

Bu cevapta dikkati çeken daha ilk satırdaki “Osmanlılığı teşkil eden unsurların milli dillerini muhafaza ve neşri ve tamimi “hukuk-ı esasiye”lerinden yani bugünkü kavramlarımızla söylersek, “temel haklar”ından olmakla...” ifadesidir. Buna göre Osmanlı toplumu içindeki her etnik ögenin milli dilini koruyarak onu yayma ve genelleştirmesi temel haklarından sayılıyordu. Dolayısıyla Keskin Rum Cemiyeti de bu temel hakkını kullanıyordu, bir hakkın kullanılması yasak kapsamına girmezdi. Bu sebeple, Cemiyetler Kanununun 4. maddesindeki yasak ihlal edilmiş sayılmadı. Keskin kazası merkezinde Rum lisanının yayılması, Rum ahalinin aydınlatılması ve maarif isteklerinin teşvik edilip artırılması maksatlarıyla kurulan cemiyetin teşekkül maksadına göre Cemiyetler Kanununun 4. maddesindeki yasak cemiyetlere dahil olamayacağıının cevaben Ankara vilayetine emri ü işarı Şura-yı Devlete arz olunmuştu.

Burada şu hususa da dikkat çekmek gerekir. Yazıda geçen “lisan-ı milli” tabiri bugünkü anlayışımıza göre ulusal dili ifade eder. Oysa o dönemde bununla kastedilen her etnik gurubun kendi dilidir; yani burada Rumcadır.

¹⁹ İkinci Meşrutiyetten sonra İttihat ve Terakki Fırkasından Adana milletvekili seçilen, ardından Ankara valiliğine tayin edilen İttihatçılardan Ali Münif Bey (Yeğenağa) hakkında geniş bilgi için bk. Nazım H. Polat, “Çukurovalı İki Adaş: Münif Beyler”, 564-579. III. Uluslararası Çukurova Halk Kültürü Bilgi Şöleni, 30 Kasım-2 Aralık 1998, Adana sunulan bildiri. bkz. http://turkoloji.cu.edu.tr/CUKUROVA/sempozyum/semp_3/polat.pdf. 14.4.2011’de girildi.

Kanun maddelerinin tefsiri işlerine Şura-yı Devlet'in Mülkiye Dairesinde bakılmaktaydı. Bilindiği gibi 1876 Kanun-ı Esasisi 117. maddesiyle kanunların yorumlanması diye bir kurum getirmişti. Buna göre bir kanun maddesinin yorumlanması (tefsiri) gerektiğinde adli işlere ilişkin ise manasının belirlenmesi Mahkeme-i Temyize ve mülki idareye dair ise Şura-yı Devlete ve işbu Kanun-ı Esasiden ise Heyet-i Âyana aitti. Gerçi daha önce de Şura-yı Devlet'in ikinci dairesinin görevleri sayılırken onun beşinci görevi olarak “kavanin ve nizamat-ı mevzuaya müteallık olarak devâirden gelen evrak ve tekârir üzerine rey vermek” de sayılmıştı; ama bundan ne anlamak gerektiği ve bunun uygulamada nasıl anlaşılıp tatbik edildiği hakkında ayrıca araştırmada bulunmak gerekir. Oysa Kanun-ı Esasinin yorumlanacak işleri, ilgili kurumlar arasında paylaşılmasından sonra Şura-yı Devlet'ten verilen tefsir (yorum) kararları elimizdedir. Nitekim zikredilen konuda da Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesi şu yorumda bulunmuştu²⁰:

Dahiliye Nezaretinin Şura-yı Devlet'e havale buyurulan 23 Teşrinievvel 326 / 5 Kasım 1910 tarihli ve 3/1835 numaralı tezkiresi Şura-yı Devlet'in Mülkiye Dairesinde kıraat olunduktan ve hikaye anlatılıp Hukuk Müşavirliğinin görüşüne yer verildikten sonra “zıkr olunan cemiyetin esas-ı teşkili Rum lisanının intişarıyla Rum ahalinin tenvir-i fikri ve maarifin tamimi maksadına matuf bulunmasına ve Cemiyetler Kanunu'ndaki *maksad-ı siyasi* tabirinin bu yolda teşekkül etmiş olan cemiyetlere adem-i şümulü tabii bulunmasına nazaran bu cemiyetin *siyasi* addine mahal görüleme”diği gerekçesiyle faaliyetine mani olunmaması yolunda görüşünü bildirmişti. Ancak Şura-yı Devlet'in Mülkiye Dairesi “cemiyet nizamnamesinin 34. maddesinde muharrer ‘hafiyen ictima eder’ tabirinin ‘gayrialeni olarak ictima eder’ suretinde düzeltilmesini ve ‘Ankara’da teşkil olunduğu beyan olunan cemiyet dahi nizamnamesine nazaran aynı mahiyette ise onun da men’i icap etmeyeceği”nin de ayrıca Ankara vilayetine tebliğini istemişti. Şura-yı Devlet'in bu görüşü Dahiliye Nezareti kanalıyla Ankara Valiliğine gönderilecekti. 18 Zilhicce 328 / 7 Kanunievvel 326 / 20 Aralık 1910²¹.

Şura-yı Devletten Dahiliye Nezaretine gelen yazı, nazır meşhur Talat Paşa tarafından sadarete arz edilmişti²². Böylece 1910 yılının Mart ayında başlayan Keskin

²⁰ BOA, DH. İD. 132/1 1328 Z 29 [1 Ocak 1911] Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesi, Aded: 1844.

²¹ Şura-yı Devlet mazbatasının altında şu isimler kayıtlıdır: Şura-yı Devlet [mührü]; Mülkiye Dairesi reis-i sanisi Mehmed Şerif [mührü]; Azadan Mustafa Reşid [mührü]; Azadan Ahmed Salim b. Rıfat [mührü]; Azadan [mührü]; Azadan İstefenaki [mührü]; Azadan es-Seyyid Mehmed Yahya [mührü].

²² DN Muhaberat-ı Umumiye Dairesi Üçüncü Şube 2260: “23 Teşrinievvel 326 / 5 Kasım 1910 tarihli ve 1835 numaralı tezkere-i aciziye zeylidir. Keskin kazası mustantıkının kiliselerine girerek emval ve evrakı müsadere ettiğinden ve muamelat-ı saireden şikayeti havi metropolit vekili ve saire imzalarıyla mahallinden çekilen telgrafname üzerine sebk eden istilama cevaben Ankara vilayetinden alınıp melfufatıyla beraber takdim kılınan 8 Kanunievvel 326 / 21 Aralık 1910 tarihli tahriratta esas-ı şikayet bir cemiyet teşkilinden ibaret olmasına nazaran bu babda lazım gelen muamele ifa olunmak üzere işar-ı sabık vechile lisan-ı millinin neşr ü tamimi suretiyle rabita-i kavmiyet ve milliyetin takviyesi bir maksad-ı siyasi addolunarak mezkur cemiyetin Cemiyetler Kanununun memnuiyeti mutazammın olan 4. maddesinin daire-i şümulüne idhal edilip edilemeyeceğinin tavzihi ve madde-i mezkuredeki *siyasi* kelimesinin tefsiri lüzumu dermeyan kılınmış olmakla arz-ı sabık vechile iktizasının bir an evvel

Rumlarının dernek kurma mücadelesi yeni bir yıla girerken başarıyla sonuçlanmış, Osmanlı idaresi etnik dilin öğretilmesini, yayılmasını ve geliştirilmesini Cemiyetler Kanununun yasakladığı “siyasi amaçlı” diye değerlendirmemiş, aksine her etnik unsurun kendi dilini koruma, yayma ve geliştirilmesini onların temel haklarından gördüğünü ortaya koymuştu.

Ancak izleyen Balkan Harbi ve Birinci Cihan Harbi yıllarının olağanüstü koşullarının Osmanlı idaresinin bu özgürlükçü tutumunu sürdürmesine yardımcı olmadığını da belirtmek gerekir. Gerçekten aşağıdaki olaylar bu tavrın değiştiğine dair belirtiler göstermektedir: 7 C 1332 (Hicri) / 3 Mayıs 1914 tarihli bir belgede Havza’da Rumlar tarafından teşkil edilen “Fivos (Şems-Apollon) Maarifperver Cemiyeti”nin milli ve siyasi esas ve unvanı haiz olması sebebiyle kurulmasının kanunen caiz olmadığı bildirilmişti²³.

Bu tarihten iki yıl sonraki Kütahya mutasarrıf vekili, Tahrirat Müdüründen Dahiliye Nezaretine 12 C 1334 / 16 Nisan 1916’da, 9 Şubat 331/22 Şubat 1916 tarihli yazıya yazılan cevapta ise Kütahya merkez livada Rumların Hürriyet ve İtilaf ve Rumlar Debenglisi? “Cehaletten Kurtaran” namındaki cemiyetler evvelce teşekkül etmiş ise de bilahare infisah ettikleri ve el-yevm İttihad ve Terakki ve Müdafaa-i Milliyeye ve Hilal-i Ahmer cemiyetlerinin mevcut bulunduğu ve mülhak kazalardan Uşak’ta İttihad ve Terakki Şubesi olup Simav ve Gedos’da dahi 330 senesinden beri teşekkül ve infisah etmiş cemiyetler bulunmadığının bilahare anlaşıldığı arz olunmuştu²⁴.

27 C 1334 (Hicri)/1 Mayıs 1916 tarihli belgede de Kastamonu valisinden Dahiliye Nezaretine, 27 C 1334 / 1 Nisan 1332 / 14 Nisan 1916’da, Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü’nden muharrer 9 Şubat 331 ve 1010 umum numaralı yazıya cevap olarak vilayet dahilinde 330 senesinde nizamnameleri gönderilen cemiyetlerden gayri yeniden teşekkül etmiş cemiyetler olmadığı ve İtilaf Kabinesi zamanında Kangırı’da (Çankırı) İtilaf Cemiyeti tarafından bir gurup küşad edilmiş ise de kabinenin sukutuyla dağıldığı ve gençlerin tehzib-i ahlâkı maksadına mebni merkez-i vilayette teşekkül eden Rum Gençler ve Ermeni Terakkiperver cemiyetlerinin ve Hürriyet ve İtilaf cemiyetlerinin de el-yevm hal-i infisakta bulunduğu arz olunmuştu²⁵.

Rumlar ve Ermenilerin kurduğu bu cemiyetlerin neden infisah ettiği belirtilmemiştir. Bu yazışmalara bakılırsa gayrimüslimlerin dernekleşme faaliyetlerinin idarece yakından izlendiği ve zaman zaman Cemiyetler Kanununun siyasi amaçlı derneklerin kurulamayacağı hükmüne dayanarak faaliyetlerine izin verilmediği görülmektedir.

ifa ve emr ü inbası menut-ı müsaade-i samiye-i fehmaneleridir ol babda emr ü ferman hazret-i men lehülemrindir. 30 Zilhicce 328/19 Kanunievvel 326 / 1 Ocak 1911 Dahiliye nazırı bende Talat.”

²³ BOA, DH.İD, Dosya No. 126, Gömlek No. 59.

²⁴ BOA, DH.EUM.6.Şb, Dosya No. 7, Gömlek No. 14.

²⁵ DH.EUM.6.Şb, Dosya No. 7, Gömlek No. 27.

III. Cemiyetin Kurucularının Kimliği

Cemiyetin başkanı Aleksandros Panapulos (Panopulos) adında bir tabipti. Aleksandros Efendi Kostaki Panapulos Ağa'nın oğlu olarak Hicri 1301 / 1883-84'te Ankara'da doğmuştu (nüfus tezkeresine göre). Mahalli (Ankara) Rum ibtidai ve rüşdi mekteplerinde tahsil gördükten sonra idadi-i mülkisi ile Mekteb-i Fünun-ı Tıbbiye-i Mülkiye'de mürettep ulum ve fünunu bittahsil alıyyülala mertebeden (1 Temmuz 1316 / 14 Temmuz 1900) tarihli idadi şahadetnamesi ile 14 Temmuz 1324 / 27 Temmuz 1908 tarihli 897 numaralı tababet diplomasını almıştır. Mükemmel olarak Türkçe ve rüşdi derecesinde Rumca ve bir dereceye kadar Fransızca okuyup yazdığı ve tekellüm ettiği ve Ermenice de keza okuyup yazdığı tercümeihalinde münderiçtir. Selhi Ramazan 1326 / 13 Teşrinievvel 324 / 26 Ekim 1908'de 600 kuruş maaşla Ankara vilayetinde Kalecik kazası beledi tababetine tayinle vazifeye başladı²⁶. Daha sonra, yukarıda Hz. İsa Aleyhisselam hakkında bazı sözler sarf ettiğinden bahisle Rum, Ermeni ve Protestan ruhani reislerince tardı istenilen Keskin Belediye Tabibi Atıf Efendi'nin²⁷ yerine Aleksandros Efendi'nin atandığı bilinir. Dernek kurucusu olarak idareye verdiği tüzüğün altında isminin yanında belediye tabibi ibaresi de vardır.

Diğer dernek kurucuları reis-i sani Mandelaki Karahisaridi, Katib-i umumi Nikolaki Zanidis, Katib-i hususi Platon İstanbulluoğlu, Müşavir Simonaki Simonidis, Müşavir Mihalaki Tiryakidis, Müşavir Milidyadis Sürmelidis, Müşavir İlya Fodyadis, Müşavir Lazar Andonyadis, Müşavir Petro Sabuncuoğlu, Müşavir Simon Papadopulos, Sandık emini Vizandpos Uyaridis (veya Obaridis?) idi.

Cemiyet kurucularının Keskin Kaymakamlığına Cemiyetler Kanunu uyarınca sundukları evrak arasında kendilerine ilmühaber verilmesini isteyen dilekçelerinin suretinden haklarında ayrıca şu bilgiler elde olunuyor: “Cemiyet-i mezkurenin riyaseti belediye tabibi Aleksandros Efendi Panopulos, reis-i saniliği Rum mektebi muallimi Mandelaki Efendi Karahisaridi, katib-i umumiliği Ziraat Bank refiki Nikolaki Efendi Zanidi, katib-i hususiliği ashab-ı ziraatdan Platon Efendi İstanbulluoğlu, sandık eminliği manifatura tüccarından Vizan Efendi Uyaridi ve müşavir azalığı şimendifer acenta memuru Simonaki Efendi Simonidis, tüccar ve esnafdan Milidyadi Efendi Sürmelidi, İlya Fodyadi, Mihalaki Tiryakidi, Petro Ağa Sabuncuoğlu, Simonaki Papadopulo, Lazar Ağa Andonyadi efendiler.”

Bu bilgilere göre, dernek kurucularından biri tabip, biri Rum mektebi muallimi, biri de Ziraat Bankası mensubu olarak üçü okumuş kişilerdi. Derneğin ikinci başkanı ve Rum mektebi muallimi olan Mandelaki Karahisaridis'in Papa Eftim olarak tanınan Türk Ortodoks Kilisesi papazı Pavlos Karahisaridis'in akrabası olduğu düşünülebilir. Aslen Şebinkarahisarlı olan bu aile Yozgat'ın Akdağmadeni'nde yerleşmişti. Ziraatçı diye görünen Platon İstanbulluoğlu'nun da Akdağmadeni'nden olduğunu düşünüyoruz. Bu yorumlarımız doğru ise o vakit Akdağmadeni'nden gelen

²⁶ Bu bilgilerin alındığı belgenin altındaki tarih 31 Mart 326'dır (13 Nisan 1910).Bkz. BOA, DH.Said, Dosya nu. 168/487.

²⁷ Bkz. yukarıda not. 14b.

kimi Ortodoksların Keskin’de yerleştiklerini söyleyebiliriz. Çünkü orada İstanbul’dan getirilip yerleştirilen Rum ve Ermenilerin yaşadığı bir İstanbulluoğlu mahallesi vardı²⁸. Öbür kurucular tüccar ve esnaftandı.

IV. Keskin Rum Cemiyetinin Nizamnamesine Dair

Cemiyetin tüzüğü hayli uzun olup 9 fasıldan ve ayrıntılara temas eden 65 maddeden meydana gelir. Fasil başlıkları sırasıyla şöyledir: Sillogos Cemiyetinin maksad-ı aslisi hakkında, Umum azalar hakkında, Heyet-i idare hakkında, Akd-i meclis hakkında, Heyet-i idarenin teşkil ve intihabı hakkında, *Sillogosun* varidât ve masarîfâtı hakkında, *Sillogosun* harcırah ve muhsinleri, Mükafat ve cezaların tertibatına dair, Ahkâm-ı umumiye.

Söz konusu fasılların içerdiği madde sayısı çok farklıdır; meselâ 14 maddeden ve 2 maddeden oluşan fasıllar vardır. Sillogos ile cemiyet eşanlamlı olmasına rağmen ard arda kullanıldığı görülür. Burada yaşayan Ortodoks ahalinin Rumca bilmediği ancak dillerinde bazı Yunanca kelimelerin bulunduğu ve ayrıca bazı kusurların (İkinci maddede “icra olunacak makaleler, nutuklar” gibi), köşeli paratez içinde ve notlarda gösterdiğimiz bazı hususların varlığı da dikkati çekmektedir. Bunların bir kısmı elimizdeki tüzüğün orijinal olmayıp, memurlarca çıkarılan suret olmasından kaynaklanmış olma ihtimali de vardır.

Tüzüğün bugünkü dernek tüzüklerine uygun düzenlenmediği de tespit edilmektedir. Dernek için üç tür üye öngörülmüştür: İdare Heyeti azaları, Dahili azalar ve Muhabir azalar. İdare Heyeti 12 kişiden oluşur.

Dernek para toplamaya büyük önem vermektedir, bu sebeple İdare Heyeti içinde sandık emininen başka iki tahsildar vardır. Para toplamaya verdiği özel önem baştan başa tüzüğün her yerine sinmiştir. Para vermeyi ve bağışları özendirmek için bağışçılara, şeref payeleri demek olan özel adlar verilmesi öngörülmüş ve büyük bağışçıların adlarının derneğe asılacağı belirtilmiştir. Üyelerden aidat toplamaya çok dikkat edilmiştir. Elli altıncı maddeye göre “*Sillogosun* resmî lisanı Rumca ise de arzu olunan maksat hasıl oluncaya kadar Türkçe lisanının istimali tecviz olunur.”

Tüzüğün dokuzuncu ve son faslı umumi hükümlere ayrılmıştır. Bunlar arasındaki altmış dördüncü maddeye göre “İşbu *Anamorfofis Sillogosunun* Huda-nekerde feshi icap ettiğinde teraküm eden varidat Denek Madeni Rum mekteplerine intikal edecektir.” Ayrıca ikinci maddenin 3. fıkrasına göre de derneğin amaçları bir de “Mekteblerimizin usul-i tedrisiye ve esbab-ı terakki ve tealisine hadim vesaitin iraesiyile” gerçekleşir. Bu iki maddeden, o devirde Denek Madeni’nde birden ziyade Rum mektebi mevcut olduğunu anlıyoruz. Burada tüzüğün 2 sene müddetle yürürlükte kalacağı ve bu tüzükte olmayan gerekli hükümlerin de idare heyetinin oy çoğunluğuyla “brakdika”ya kaydedilerek yürürlük kazanacağı şeklinde adeta devletin bilgisi dışında ek bazı kuralların tüzüğe konabileceği belirtilmiştir.

²⁸ Ayşe Hür, “Papa Eftim’in Cemaatsiz Kilisesi”, **Taraf Gazetesi**, 12.07.2009.

EK

Denek-maden kasabasında bu kere Rum milleti tarafından teşekkül eden Anamorfosis namındaki *Sillogos* Cemiyetinin nizamnamesi suretidir.

Birinci Fasl

Sillogos Cemiyetinin maksad-ı aslisi hakkında

Birinci Madde: Heyetin maksad-ı aslisi lisan-ı Rumînin intişarı, Rum ahalisinin fikrinin tenviri ve maarife hahişlerinin teşvik ve tezyidi emelinden ibarettir.

İkinci madde: Heyet-i mezburenin maksadı âtiyyü'z-zıkr tarzlarla husulpezir olur:

(1) Heyet azalarının daimi ve fevkalade tecemmuları ve mezkur tecemmularda icra olunacak makaleler, nutuklar ve dersler vasıtasıyla

(2) Bir kütübhaneye ve kıraathane teşkiliyle

(3) Mekteplerimizin usul-i tedrisiye ve esbab-ı terakki ve tealisine hadim vesaitin iraesiyile

(4) Heyet tarafından tertib olunacak *sillogos* menfaatine hadim ülfetler, konferanslar ve bazı nâfi eğlence ve şenliklerle.

İkinci Fasl

Umum azalar hakkında

Üçüncü madde: Heyetin azaları üç sınıfa munkasımdır: (1) Heyet-i idare, (2) Dahili azalar, (3) ve aza-yı muhabere.

Dördüncü madde: *Sillogos*un heyet-i idaresi on iki zattan mürekkebdir.

Beşinci madde: Heyet-i idare azaları duhuliye harcı namıyla bir kereye mahsus olmak üzere birer mecdiye ve beher ay beşer kuruş itasına mecburdurlar.

Altıncı madde: Dahili azalar duhuliye olarak on kuruş ve mahiye olarak ikişer buçuk kuruş ifasına mecburdurlar.

Yedinci madde: Duhuliye harcı ve her ay tahsis edilen tediyâtı her aza muntazaman vermeye mecbur olup iki ay zarfında tediyeye etmediği halde meclislerde haiz olduğu salahiyetlerden, intihab etmek ve intihab olunmaktan sakit olur.

Sekizinci madde: Bir mani-i meşruu tahakkuk etmeyen aza üç kere

müteselsilen isbat-ı vücud etmediği halde bu hususdaki itirazatı keen lem-yekûn hükmünde kalarak azalıktan ihrac olunur.

Dokuzuncu madde: Tahriren istifa etmeyen azalar istifa etmiş addolunamazlar.

Onuncu madde: Heyet-i idare azalarından gerek vazife ile mükellef olan ve gerek müşavir sıfatıyla bulunan azalar ayn-ı rey-i haiz ve müsavidirler.

On birinci madde: Dahili azalığa kayd olunmak için heyet-i idare azalarından üçünün tavsiyesi lazım gelip tensib edildikte tahsis edilen ücurat-ı mükellefeyi tediye etmek şartıyla kabul olunur.

On ikinci madde: Dahili azaların salahiyetleri heyetin meclislerinde sâmiîn sıfatıyla bulunmaktan ve olunan müzakerelere izahat vermekten, mevcut kitaplardan, okunacak gazetelerden ve irad edilecek nutuklardan istifade etmektir.

On üçüncü madde: Dahili azalık hakkını haiz zevat heyet-i idare umuruna müdahale etmeye ve rey vermeye salahiyetleri yoktur; yalnız irad-ı nutk etmek istediklerinde riyasetten müsaade istihsal eylemeleri lazım gelir.

On dördüncü madde: Heyet-i idare dahili azalar[1] *Sillogosun* kütüphanesine munasib bir kitap veyahut bedeli mukabilinde bir meblağ tediyesine borçludurlar.

On beşinci madde: Meclislerde mevcut olmayan aza vekaleten reyini diğerine tevdi edemez.

On altıncı madde: Muhabere azalarının kaydı için ekalli üç aza tarafından heyete tavsiye olunmalılardır ve vazifeleri *Sillogos[a]* faideyi mucib malumatı vermek ve iane tecemmu etmektir.

Üçüncü Fasl

Heyet-i idare hakkında

On yedinci madde: Heyet-i idareye bir reis, bir reis-i sani, iki katib (*umumi hususi*), bir sandık emini, iki tahsildar ve beş müşavir aza ki ceman on iki azadan mürekkebdir.

On sekizinci madde: Heyet-i idarenin vazifesi evvela *Sillogos* talimatı ahkâmının harfiyen infazına nezaret etmek ve *Sillogosun* umum menfaatini gözetmek, ayda ekalli dört kere tecemmu ederek bahs edilecek meseleler üzerine müzakere eylemek ve ekseriyet ve ittifak-ı ârâ ile karar vermekten ibarettir.

On dokuzuncu madde: Reisin vazifesi muayyen günde meclisi küşad ve takdim edilecek bilumum istidaları merciine havale, irad-ı nutk edeceklere meclisin akdinden evvel müsaade ve nizamname ahkâmına muhalif bulunan hususâtı men, ruznameyi ekseriyet-i ârâ ile tanzimine ibtidar, gürültü ve buhranlı müzakerelerde meclise muvakkaten hitam vermekten ibarettir.

Yirminci madde: Reis-i sani reis-i evvelin gaybubetinde ayn-ı vazife ile mükellef olup icra-yı vekalet eder.

Yirmi birinci madde: Katib-i umumi heyetin evrak-ı mahsusalarını hıfz, reis ile beraber kâffe-i evrakları imza, zabıt varakalarını ve tahrirât-ı umumiyeyi tanzim ve kıraat ederek müsveddelerini numara ve tarih sırasıyla hıfz eder.

Yirmi ikinci madde: Katib-i hususi müsveddeye alınan kararları tebyiz ve tecemmu edilen mebâliğin irad ve masrafı havi yevmiye defterini usul-i muzâafa üzerine tanzim eden²⁹ kütübhanenin memur-ı mesulüdür.

Yirmi üçüncü madde: Katibler yekdiğerinin gaybubetinde vekalet eder.

Yirmi dördüncü madde: Sandık emini tahsilâta ait makbuz koçanları tanzim ve kendisine tevdi olunan mebâliği hıfz eyler.

Yirmi beşinci madde: Heyet-i idare azalarının biri tarafından sandık emininin dâî-i şübhe ahvaline dair vuku bulacak müracaatı üzerine heyet-i idarece tensib edilecek heyet-i teftişiye derhal sandık emininin muhasebesini rüyet ve bu babtaki raporu idareye takdim eder; şu halde sandık emini tahakkuk edecek zimmetini tazmine borçludur.

Yirmi altıncı madde: Kasada beş lirayı müteceviz bir meblağ bulunduğu takdirde sandık emini mebâliği-i mezburenin icap eden mahalle sarfı zımında idareyi haberdar eder.

Yirmi yedinci madde: Tahsildarların vazifesi katib-i hususi tarafından verilecek bakaya defterindeki mebâliğin tahsili ve sandık eminine makbuz mukabilinde tesliminden ibarettir.

Yirmi sekizinci madde: Heyet-i idareden tensip olunacak zat komisyonlara riyaset eder.

Dördüncü Fasal

Akd-i meclis hakkında

Yirmi dokuzuncu madde: Reis tarafından ilk akd-i meclisde bir nutk-ı iftitâhî kıraat olunur.

Otuzuncu madde: Bilumum aza ve komisyonların fevkalade ictimai lüzumunda reis bir gün evvel azaları haberdar edip o ictimada olunacak müzakereyi ruznameye derc ettirir.

Otuz birinci madde: Akd-i meclisten evvel hazır bulunan azalar bir defter-i mahsusa isbat-ı vücut ettiklerine dair imza ederler.

²⁹ Metinde “edip” diye geçmektedir.

Otuz ikinci madde: *Sillogosun* menfaati hususunda olan teklifâtlar tezekkür olunduğu gibi azalar tarafından olunan suallere izahat verilir.

Otuz üçüncü madde: Karargîr olmuş bir meselenin tekrar tezekkür ve karara rabtı caiz değildir.

Otuz dördüncü madde: İcap ederse³⁰ heyet-i idare reise ba'de'l-mürâca'a hafiyyen ictima eder.

Otuz beşinci madde: Meclislerde şahsî ve siyasi meseleler üzerine mübahaseler ve azaların birbirine taarruzâtı ve esna-yı nutkta mükalemeler kat'iyen memnudur.

Otuz altıncı madde: Reis ve reis-i saninin gaybubetinde heyet muvakkaten reis intihab eder.

Otuz yedinci madde: Aleyhinde iştika olunan aza mecliste bulunamaz.

Beşinci Fesül

Heyet-i idarenin teşkil ve intihabı hakkında

Otuz sekizinci madde: Her sene Kanun-ı saninin ikinci pazar gününde heyet-i idare umum azaları meclise davet edip katib-i umumi tarafından bir senelik icraata dair hususi bir makale irad olunur.

Otuz dokuzuncu madde: Yevm-i mezkurda heyet-i idare azaları yekdiğerine hafi rey vermeye salahiyetleri olup netice-i reyde en fazla rey kazanan beş zevat heyet-i idare azalığında bi'l-ibka mütebaki yedi aza dahili sınıfına idhal olunur.

Kırkıncı madde: Heyet-i idarenin, münhal kalan yedi azanın ikmali için aza-yı dahililer ekalli üçte bir raddesinde tecemmu ettiğinde meyanelerinden üçte birini tefrik edip işbu tefrik cemiyeti, hafi rey ile ekseriyet kazanacak yedi zevatı heyet-i idarenin mütebaki azalığına intihab ederler.

Kırk birinci madde: Heyet-i idare azaları[n]a, aza-yı dahililerin tayinlerinde meclise devamları için riyasetten tezkere-i mahsusa gönderilir.

Kırk ikinci madde: İstifa eden veya sair suretle ihraç edilen aza yerine heyet-i idare tarafından diğeri tayin olunur.

Kırk üçüncü madde: Muhabere ve dahili azalar komisyon ve encümenler heyet-i idarenin tensibiyle tayin olunur.

Kırk dördüncü madde: Heyet-i idarenin teşkilinden sonra her bir azanın *Sillogosu* ait mesâil hususunda yekdiğerine husumet ve ağraz-ı şahsiye taşımayacaklarına,

³⁰ Metinde “eden” diye geçmektedir. Bu maddedeki “hafiyyen” kelimesi Şura-yı Devletin isteği üzerine “gayrialeni” olarak tashih edilecektir.

reylerini serbestâne ita edeceklerine ve hakkaniyetten ayrılmayacaklarına ve sıdk-ı ubudiyetle çalışacaklarına dair İncil-i şerif huzurunda reis-i ruhani tarafından resm-i tahlifleri icra kılınır.

Kırk beşinci madde: Bir intihabda bir zat ekseriyet-i ârâ ile iki [vazife] kazandığından vazifesinden birini terk eder ise münhal kalan vazife için başkaca intihab icra kılınır.

Altıncı Fasl

Sillogosun varidât ve masarifâtı hakkında

Kırk altıncı madde: *Sillogosun* varidatı ber vech-i atidir: (1) Heyet-i idare azalarının duhuliyeye ücretiyle mütekannin(?) mahiye vergileri, (2) Aza-yı dahililerin on kuruş duhuliyesi ve yüzer para mahiye harçları, (3) Heyet tarafından icra olunacak eğlenceler hasılatı, tiyatro ve piyango tertibatı, (4³¹) İhtiyari vuku bulan îânât.

Kırk yedinci madde: Bir maksat için toplanan meblağın başka maksada sarfi caiz değildir.

Kırk sekizinci madde: *Sillogosun* masarifâtı âtiyyü'z-zikrdir: (1) *Sillogosa* tahsis olunacak ebniyenin icar ve mefruşatı, (2) Mevsim-i şita için mahrukât, (3) İdarehanenin tenvirât masarifiyle hizmetçi ücreti, (4) Heyet-i idareden lüzum görülecek masarifât-ı muhtelif.

Yedinci Fasl

Sillogosun harcırah ve muhsinleri

Kırk dokuzuncu madde: *Sillogosa* bir lira ihdâ edene *sineromidis*, iki lira ihdâ edene *doridis*, üç lira ihdâ edene *orneyedis* ve beş lira ihdâ edene *makasoridis* namı verilir.

Ellinci madde: Yalnız *makasoridis* namını ihraz eden zevat-ı muhteremenin isimleri *Sillogos* salonunda talik edilen tabloya yaldızla tahrir olunur.

Sekizinci Fasl

Mükafat ve cezaların tertibatına dair

Ellinci birinci madde: Heyet-i idare azalarının üçü tarafından teklif edilip kabul olduğunda fevkalade hüsn-i hizmeti sebk eden bir azaya tahriri olarak heyet tarafından hafi rey üzerine ve takdir edilecek hizmeti nispetinde teşekkürname takdim edilir veya fahrî aza veyahut müşavir-i has unvanı verilir.

Elli ikinci madde: Su-i hali hissedilen bir azaya hususi olarak reis tarafından nasihat edildikten sonra su-i hali tekrar ederse meclis huzurunda nasihat icra kılınır.

Elli üçüncü madde: İkinci defa icra kılınan tenbihâtı kaale almadığı halde mecliste bulunmak şerefinden mahrum olur.

³¹ Metinde "6" yazılmıştır.

Elli dördüncü madde: Mezkur cezalar tesir eylemediği halde azalıktan ihraç olunur. Bilahare vaki olan müracaat üzerine aza-yı dahiliye alınabilir.

Elli beşinci madde: Cinayetle mahkûm olan bir kimse azalıktan sakıt olunur.

Dokuzuncu Fasl

Ahkâm-ı umumiye

Elli altıncı madde: *Sillogosun* resmî lisanı Rumca ise de arzu olunan maksat hasıl oluncaya kadar Türkçe lisanının istimali tecviz olunur.

Elli yedinci madde: Heyetin mühr-i kebirî müdevver ve dört parçalı olup ortasında *istifanos*³² ve yekdiğerini tutar iki el olarak etrafında *Elenikos Sillogos Madalyo Denek 1910 Anamorfozis* kelimeleri bulunacaktır.

Elli sekizinci madde: Dahili azalardan yirmi zevat tarafından tahriren vuku bulacak müracaat üzerine heyet-i idare *Sillogosun* maksad-ı aslisine muvafık hareket edip etmediğine dair o seneye aid hesabatını münhasıran iraceye mecburdur.

Elli dokuzuncu madde: Fakr-ı halleri heyet-i idarece tahakkuk eden idare ve dahili azalar bilâ-ücret aza kayd olunabilirler.

Altmışıncı madde: Sâmîin sıfatıyla her şahıs *Sillogosa* bir kere gelebilir.

Altmış birinci madde: Senede bir defa olarak *Evangelizmos* yortusu³³ günü *Sillogosun* Motis?, Makas, Or[ne]yedis?, Doridis, Sineromidis unvanını haiz olanlar için bir ayın-i ruhanî ve dua icra kılımp badehu *Sillogos* idarehanesinde resm-i kabul icra kılımp.

Altmış ikinci madde: İşbu nizamname tab olunarak alakadarâna beray-ı mütalaa tevzi olunur (Birer nüsha).

Altmış üçüncü madde: Nizamname-i hâzırada zikr olunmayıp badehu tahakkuk edecek lüzumlu maddeler heyet-i idarenin ekseriyet-i ârâsıyla bradikaya³⁴ bi'l-kayd kanun hükmünü ahz ederler.

³² İncil'in Resullerin İşleri bölümünde sözü edilen ve taşlanarak öldürülen ilk Hıristiyanlardan.

³³ Metinde *evalke kizmos* gibi görünüyorsa da bizim yazdığımız şekilde olduğu şüphesizdir. Ortodoks inancına göre 25 Mart gününe denk gelen bugünde Cebrail, Meryem Ana'ya, erkek değmediği halde, hamile olduğunu müjdelemiştir. Kelime Yunancada "Meleğin Muştusu" anlamına gelir. Bize bu bilgileri veren Bahçeşehir Üniversitesi öğretim üyesi Doç. Dr. İrini Dimityadis'e teşekkür ederim.

³⁴ Bilkent Üniversitesi Tarih Bölümü'nden Eugenia Kermeli bu kelimenin dernekler için kullanılan bir tür kayıt defteri anlamında "praktika" olduğunu haber vermiştir. Sayın Kermeli'ye ve bu bilgiyi bana ileten Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Tarihi araştırma görevlisi Fatma Gül Karagöz'e teşekkür ederim."

Altmış dördüncü madde: İşbu *Anamorfosis Sillogosunun* Huda-nekerde feshi icab ettiğinde teraküm eden varidat Denek Madeni Rum mekteblerine intikal edecektir.

Altmış beşinci madde: İşbu nizamname altmış beş maddeden ibaret olup iki sene ahkamı harfiyen mer'ıyyü'l-icradır. Fi 1 Mart sene 326.

Reisi Aleksandros Panopolos

Reis-i sani Mandelaki Karahisaridi

Katib-i umumi Nikolaki Zanidis

Katib-i hususi Platon İstanbulluoğlu

Müşavir Simonaki Simonidis

Müşavir Mihalaki Tiryakidis

Müşavir Milidyadis Sürmelidis

Müşavir İlya Fodyadis

Müşavir Lazar Andonyadis

Müşavir Petro Sabuncuoğlu

Müşavir Simon Papadopulos

Sandık emini Vizandpos Uyaridis

İşbu nizamname suretinin aslına muvafık olduğu tasdik kılındı. Fi 15 Nisan sene 326 / 28 Nisan 1910. Anamorfosis Cemiyeti reisi belediye tabibi Aleksandros. *Aslına mutabıkdır.*